

## КОРИСТАН АКЦЕНАТСКИ ПРИРУЧНИК

(Драгомир Козомара, *Научимо акценџе*, ЈП Завод за уџбенике и наставна средства Источно Ново Сарајево, 2018. године, 76 стр.)

Почетком 2018. године објављена је књига *Научимо акценџе* аутора Драгомира Козомаре, која доноси основне информације о акценатском систему и ортоепској норми српског језика, као и корисне вјежбе за савладавање биљежења наших акцената. Књига почиње теоријским уводом, подијељеним у више кратких цјелина: *Основне најомене о акценџу* (7–9), *Акценатски систем српскога књижевног језика* (9–10), *Правила стандардне акценџуације у српском језику* (11–14), *Ненајлашене ријечи у српском језику* (15–16), *Преношење акцената на проклиџике* (16–17), *Акценџи као средство за разликовање ријечи* (18–20), *Акценатски дублетни* (20–21) и *Ремеђење акценатског система српског језика* (21–22). Након теоријског увода слиједе дијелови под насловом *Вјежбе* (23–37) и *Акценџовани џексџови* (39–67), а на крају су понуђена и рјешења задатака (69–76).

У теоријском дијелу дати су основни подаци о појму акцената. Од три елемента који чине акценат различитих језика – јачина, трајање и тоналитет, за српски језик уз јачину, важну улогу имају и друга два елемента, тако да акценат српског језика припада мелодиозним акцентима. Функцију мелодиозних акцената аутор појашњава на примјерима хомографа *йџс* (животиња) и *йџс* (појас) у српском језику. Уводећи нас у акценатски систем српског језика, аутор затим даје најосновније податке о изговору вокала под сва четири акцената – краткосилазном ` , дугосилазном ^ , краткоузлазном ` и дугоузлазном ´ , наглашавајући да и неакцентовани слогови у српском језику знају за краћи и дужи изговор, те да се поста акценатска дужина у стандардном језику може наћи само иза акцентованог слога.

\* sladjana.cukut@flf.unibl.org

Основна правила о дистрибуцији акцената у српском језику, наведена у наставку овог приручника, која подразумевају да једносложне ријечи могу имати само силазне акценте, да се силазни акценти могу јавити на првом слогу вишесложних ријечи, да се узлазни акценти јављају само на вишесложним ријечима, те да посљедњи слог никад није акценатован – основа су од које се полази у учењу биљежења српских акцената. Правила стандардне акцентуације подразумевају и познавање позиција у којима се обавезно јавља постакценатска дужина и аутор их наводи овом приликом: у ген. мн. на посљедњем слогу (*жѣнā, зѹбā*); у ген. мн. тросложних и вишесложних ријечи који се завршава на *-a* на претпосљедњем и посљедњем слогу (*īрāдгōвā, цīйīлēlā*); у ген. и инстр. једн. именица на *-a* на посљедњем слогу (*жѣнē, жѣнōм*); код именица ж. рода са наставком *-остī* на вокалу *o* из овог наставка (*бугѹћнōстī*); на посљедњем слогу код придјева одређеног вида, облика компаратива и суперлатива, те редних бројева (*брзī, ддлā, нāјдгāлē, грѹīā*); на посљедњем слогу прва три лица једине и 3. л. мн. презента, а на претпосљедњем слогу 1. и 2. л. мн. овог глаголског облика (*вдлīm, вдлīш, вдлī, вдлīmo, вдлīше, вдлē*); на вокалу *a* из наставка којим се гради имперфекат (*дīјāх*); на претпосљедњем слогу гл. пр. садашњег и на претпосљедњем, односно посљедњем слогу гл. пр. прошлог (*дјѣжѣћи, урāгīв(ши)*).

Будући да изговор рефлекса вокала *jaīi* није подударан у екавској и ијекавској варијанти српског језика, аутор наглашава следеће важно правило о акцентовању ијекавских рефлекса дугог *jaīia*: уколико је вокал *e* у екавском изговору под дугим силазним акцентом, у ијекавском се изговору јавља краткосилазни акценат на вокалу *и* (*īје*), а уколико је на вокалу *e* у екавском изговору дугоузлазни акценат, у ијекавском се изговору јавља кратки узлазни акценат на вокалу *е* (*ијē*).

Наведене су затим и ненаглашене ријечи у српском језику које акценатску цјелину чине са ријечима уз које стоје – то су проклитике (приједлози, везници и одрична рјечца *не*) и енклитике (краћи облици презента помоћног глагола *јесам* и краћи облици личних замјеница у ген., дат. и ак. једн. и мн. као и упитна рјечца *ли*). На проклитике се факултативно може пренијети акценат према два типа преношења – новом и старом. У оба случаја на проклитику се преносе силазни акценти остварени као краткосилазни или краткоузлазни у зависности од тога који тип преношења је у питању (*зā брго, зā кућу*).

Фонолошку вриједност акцената као јединог средства за разликовање ријечи аутор показује на примјерима у којима разликовну функцију

врше или мјесто (обавиџи: обавиџи), или дужина (погавиџи: погавиџи), или интонација (џмијџе: џмијџе), или пак различите комбинације ова три елемента (кџиџиџи: кџиџиџи), затим поста акценатска дужина (камен: кџмен) или присуство, односно одсуство акцента (крај: крај кџџе).

Од мноштва дублета у српском језику, које ни сам аутор не сматра срећним рјешењем, наведено је неколико најчешћих који су резултат употребе српског језика на различитим дијеловима српске језичке територије (бања/бања, грџова/грџова, грџовима/грџовима, мџене/мџене, шџеби/шџеби, гџџи/гџџи, гонџем/гонџем, жџџи/жџџи).

Појава силазних акцената ван првог слога код именица страног поријекла и у ген. мн. неких именица (шџевџизија, загџџака), помиње се као најчешћи случај нарушавања акценатске норме српског језика, а попуњено је и најчешће нормативно рјешење, које подразумијева да се у оваквим случајевима акценти помјере за један слог према почетку ријечи и изговарају се као краткоузлазни (шџевџизија, загџџака).

У цјелини Вјежбе уз детаљна упутства полази се од најједноставнијих говорних вјежби у којима треба одредити акценатовани вокал у ријечи, преко оних које подразумијевају одређивање квантитета вокала до најсложенијих задатака, у којима треба разликовати два кратка, те два дуга акцента. Слиједе задаци за одређивање проклитика и енклитика на тексту, те задаци за одређивање ријечи у којима се јављају поста акценатске дужине.

У цјелини Акценџовани шџекџови дати су разноврсни прозни и поетски текстови народне и умјетничке књижевности, акценатовани према правилима наше акценатске норме, који ће сигурно бити корисни свима који желе научити да биљеже наше акценте.

Пред собом имамо користан акценатски приручник у којем нам аутор концизно и прегледно даје важне податке о акценатском систему српског језика, као и о акценатској норми уз одговарајуће примјере и адекватне вјежбе. Приручник је намијењен студентима србистике, као и студентима других дисциплина на којима се изучава српски језик, затим средњошколским професорима и ученицима као и наставницима и ученицима основних школа, те свима онима који желе овладати основама српских акцената и, како сам аутор каже, „распознавати акценте стандардног српског језика и акценатовати ријечи онако како их изговарају.”